

УДК 330.341.4

Л. О. Кримська,

к. е. н., професор, Запорізький Національний Технічний Університет

Н. М. Павлішина,

аспірант, Класичний Приватний Університет

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАСАД ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО РЕСУРСУ

У статті виділені та структуровані основні напрями реалізації державної політики в сфері підприємництва та розвитку людського ресурсу. Визначено механізм реалізації завдань за виділеними напрямами та виявлено причини недоліків поточної реалізації засад державної політики за визначеними напрямками. Результати проведеного дослідження слугують підґрунтям для винесення пропозицій щодо перспективних напрямів імплементації засад державної політики в сфері підприємництва та розвитку людського ресурсу.

In the articles distinguished and structured basic directions of realization a public policy in the area of enterprise and development of human resource. The mechanism of realization tasks is identified after distinguished directions and found out reasons lacks of current realization principles the public policy after specified directions. The results of the conducted research serve as soil for taking away suggestions in relation to perspective directions of implementing principles of public policy in the area of enterprise and development human resource.

Ключові слова: державна політика, малий бізнес, підприємництво, фінансування, інвестування, людський ресурс, зайнятість.

Key words: state policy, small-scale business, entrepreneurship, financing, investment, human resource, employment.

ВСТУП

Малий бізнес в Україні розвивається з часів незалежності, однак до сих пір не вироблено єдиного механізму, який забезпечив би ефективність підприємницької діяльності, адже більше половини малих підприємств є потенційними банкрутами. Парадокс вітчизняної державної політики в сфері підприємництва полягає в тому, що він спирається на постулат щодо стабільності та незмінності зовнішнього середовища. Проте в оточенні проходять постійні зміни, вони несуть в собі як небезпеку, яку покликана нівелювати державна політика, так і можливості, якими має скористатися підприємець при здійсненні ним господарської діяльності за умови наявності гнучкості у підході до справи та задіяного людського ресурсу. Реалізації державної політики, вивченню сучасного стану малого бізнесу та аналізу державного впливу на розвиток підприємництва присвячені дослідження таких науковців, як Адамс Б. [1], Варналі З.С. [2], Драган І.О. [3], Дейч С.Б. [4], Говорушко Т. А. [5], Ларичева З.М. [9], Ващенко К.О. [10], Романова Л.В. [11]. Значення людського потенціалу для розвитку бізнесу висвітлено у роботах Коул Дж. [7], Макарова Й.К. [8], Шапіро С.А. [12]. Але поряд зі зростаючим інтересом науковців до проблем підприємництва, як одного з джерел розвитку людського ресурсу та підприємництва невірешеним залишається питання відсутності ефективності реалізації засад державної політики у практичній діяльності підприємництва та людського ресурсу.

Метою даної роботи є надання практичних рекомендацій щодо підвищення імплементації засад державної політики за визначеними напрямами у сфері підприємництва та розвитку людських ресурсів.

Для досягнення мети передбачається вирішення наступних питань:

- визначення основних напрямів реалізації державної політики;
- аналіз стану реалізації державної політики за виявленими напрямами;
- надання рекомендацій щодо усунення виявлених недоліків у реалізації державної політики.

РЕЗУЛЬТАТИ

З відходом України від директивної економіки підвищується значення підприємництва. Для його розвитку було здійснено ряд заходів: приватизація, реструктуризація державного сектора, зменшення регулювання цін, реалізовані реформи в сфері законодавства тощо. Визнання того, що результати діяльності малого бізнесу є важливим джерелом підвищення ВВП країни

визначає, що розвиток підприємництва є стратегічним напрямом та одним із концептуальних положень проведення державної політики. Проте, говорячи про позитивні зміни у розвитку малого бізнесу, варто відмітити, що, незважаючи на це, малий бізнес ще не став в Україні могутнім сегментом ринкових відносин. Спираючись на публікації науковців бізнесу [2; 3; 4; 9], з метою пошуку можливостей підвищення ефективності малого бізнесу коротко окреслимо коло проблем, які є основними стримуючими факторами у реалізації підприємницького потенціалу в Україні та потребують вирішення:

- відсутність взаємодії у триаді "влада — підприємництво — людський ресурс", через низьку громадську активність у регуляторній діяльності;
- низька підприємницька активність, яка зумовлена великою кількістю контролюючих органів, адміністративних перешкод, нестабільністю законодавства, неефективністю провадження державної політики у регіонах;
- неефективність державної системи фінансової, кредитної та інформаційної підтримки малого бізнесу;
- відсутність достовірної статистичної інформації про підприємництво;

— декларативний характер соціальної політики держави як у царині підприємництва, так і у сфері забезпечення прав залученого персоналу.

Як видно з перерахованих факторів, що стримують розвиток малого бізнесу в Україні, на сьогодні його вага ще недостатня, для того щоб мати вплив на соціально-економічні процеси, причиною цього є недостатня розробленість стратегічних аспектів взаємодії між державою та підприємцями. Декларативний характер програми підтримки підприємництва приводить до того, малий бізнес, який має досить вагомих потенціал для розвитку, не може рухатись вперед через велику кількість перешкод, які нівелюють внутрішні можливості малого бізнесу до росту. На думку автора, це відбувається через нерозуміння ролі малого бізнесу у результативності проведення економічних реформ.

Для підвищення ефективності функціонування малого підприємництва автор пропонує модернізувати існуючу концепцію системи регулювання підприємницької діяльності, яка поєднувала б інтереси власника і найманого людського ресурсу та спиралась на засади державної політики в сфері підприємництва і зайнятості. Спираючись на результати аналізу стану справ у сфері підприємництва, удосконалити ефективність державної політики автор пропонує за рахунок покращення її складових елементів наведених на рис. 1.

Ефективність кожного з перерахованих елементів буде залежати від синергічного ефекту діяльності держави і підприєм-

Рис. 1. Перспективні напрями вдосконалення імплементації засад державної політики в сфері підприємництва та розвитку людського ресурсу.

ця та матиме у підсумку позитивний вплив на результативність використання трудового потенціалу людського ресурсу.

І. Реалізація структурного напрямку дозволить змінити нинішнє бачення ролі та місця підприємництва в системі економічних відносин та розвитку людського ресурсу, тобто визнати його реальним сегментом економіки. Важливим заходом у рамках цього напрямку є зміна методології збору та аналізу статистичної інформації, адже через недостовірні дані занижується роль малого бізнесу. На думку автора, статистична звітність має містити інформацію про кількість та діяльність мікропідприємств, адже часто підприємці ведуть свою діяльність без оформлення статусу фізичної особи-підприємця, що приводить до не включення результатів їх діяльності у статистичну звітність. Це, в свою чергу, занижує показники діяльності малого бізнесу та, як наслідок, є однією з причин невисокого рівня уваги до його діяльності. Дані, які надаються Державним управлінням статистики, мають порівняльний характер: досліджується лише динаміка появи, ліквідації малих підприємств, їх внесок у ВВП, кількість зайнятих тощо, однак ці дані не надають інформації про те, які фактори впливають на поведінку суб'єктів підприємницької діяльності у динаміці, яка залежність цих факторів між собою, чи сформувались вони у стійку систему чи носять разовий характер. Явним постає питання відсутності можливості проведення глибокого аналізу результатів підприємницької діяльності. Автор пропонує вести статистику з врахуванням терміну функціонування малого підприємства, оскільки не можливо прослідити залежність результатів його діяльності в залежності від стадії життєвого циклу, на якій перебуває бізнес. Це дозволить скоригувати державну політику, адже на різних етапах своєї роботи мале підприємство потребує різного виду підтримки у свої діяльності. Крім того, статистично не фіксується

проблема прихованого безробіття, коли людина перебуваючи на обліку у службі зайнятості фактично працює без оформлення. Упорядкування статистичної інформації, зменшення та спрощення використовуваних критеріїв, уніфікація документів статистичної звітності для учасників ринку, незалежно від розміру та виду діяльності, є підґрунтям для вдосконалення державної політики в сфері підприємництва.

2. Аналізуючи правову базу, на якій ґрунтується діяльність малого бізнесу, автором було зроблено декілька висновків, які дають можливість запропонувати нові механізми імплементації державної політики з метою підвищення ефективності її реалізації. По-перше, визначено, що, незважаючи на велику кількість прийятих нормативних актів, має місце факт "правового нігілізму". У зв'язку з цим запропоновано розробити закон "Про мале підприємництво" як базовий закон, який би визначав положення діяльності, звітності, працевлаштування та соціальної відповідальності малого бізнесу. По-друге, відмічено, що велика кількість законів фактично не впроваджені в практику через їх надмірну бюрократизацію та непрозорість, це стосується і Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва [2; 10]. На думку автора, варто забезпечити більший рівень підтримки положень програми на місцях шляхом донесення її важливості до безпосередніх виконавців та визначення рівня відповідальності за її неефективну реалізацію. По-третє, зазначено, що значна кількість прийятих законів призвела до появи суперечностей між ними, що, в свою чергу, є причиною розвитку корупції. Усунути цей недолік автор пропонує за рахунок створення інформаційних центрів, завдання якого полягатимуть у інформуванні підприємців у змінах законодавства. По-четверте, визначено велику залежність законодавчої бази від політичної ситуації в країні, що, в свою чергу, гальмує розвиток малого підприємництва та призводить до збільшення рівня його тінізації.

Окремо від зазначеного автор наголошує, що часті зміни законодавчої бази спричиняють проблеми у діяльності підприємств і з точки зору взаємодії з найманим людським ресурсом, адже вони дезінформують найманих працівників. Так, наприклад, часті зміни у звітності та збільшення її обсягів призводять до росту постійних витрат, які підприємець повинен розподілити на одиницю продукції, це тягне за собою зниження рентабельності бізнесу та намагання власника економити на витратах. На підприємствах малого бізнесу такою статтею економії є оплата людського ресурсу, що має негативний прояв у двох аспектах: по-перше, це зменшення відрахувань до державного бюджету, по-друге, це зниження соціального захисту задіяного людського ресурсу.

3. Метою реалізації економічного напрямку є забезпечення фінансової можливості розвитку малого підприємства. Як вже зазначалось на етапі становлення матеріальну базу складають власні ресурси засновника бізнесу. Однак подальший стабільний розвиток справи можливий лише за умови вчасного рівномірного надходження грошових коштів. На етапі зрілості цього вже вдається досягти, а от на етапі зростання у переважній кількості випадків може забезпечити лише фінансово-кредитна політика держави [2]. Державний сектор з хронічним дефіцитом бюджету не може забезпечити впровадження програм фінансової підтримки малому бізнесу у вигляді прямого субсидування, а отже, допомога йому на практичному рівні можлива за рахунок забезпечення можливості кредитування малого підприємництва з боку банківських установ. Однак банківські ставки, за якими сьогодні надаються кредити є надто високими для малого підприємства, крім того збільшено вартість заставного майна. Таким чином, банківські кредити в такому вигляді, як вони існують сьогодні, практич-

но перекривають підприємцям доступ до кредитних ресурсів.

Перспективними напрямом підтримки підприємництва та розвитку людського ресурсу автор вважає розвиток механізмів державного забезпечення кредитів, створення фондів взаємного гарантування, видача кредитів під пільгові відсотки, участь у капіталі малих підприємств, розвиток небанківських кредитних установ та заохочення страхових компаній до інвестування внесків громадян у розвиток підприємництва. З метою надання допомоги в становленні бізнесу потрібно приділити увагу розвитку бізнес-інкубаторів. Реальною допомогою могло б стати зменшення рівня оподаткування. Крім того, автор вважає доцільною розробку програм із забезпечення інвестиційного підґрунтя для ефективності функціонування малого бізнесу.

4. Трансформаційно-організаційний напрям. На основі аналізу сфер діяльності функціонування малих підприємств у межах підвищення ефективності державної політики необхідно звернути увагу на розподіл малих підприємств за видами економічної діяльності. За даними Держкомстату, інтерес підприємців обмежений переважно сферою торгівлі [6]. Важливим аспектом вдосконалення державної політики в сфері підприємництва, на думку автора, є впровадження механізмів для заохочення розвитку малого бізнесу у двох напрямках: по-перше, це вертикальна інтеграція, тобто заохочення до кооперації між великими та малими підприємствами. Це дасть змогу охопити вільні ніші, адже малий бізнес розвивається переважно у тих галузях, які є нецікавими для великого бізнесу. Крім того, зі збільшенням рівня автоматизації виробництва на великих підприємствах може вивільнюватись велика кількість зайнятого людського ресурсу, а тому малий бізнес може, за наявності державної підтримки, бути джерелом забезпечення їх працевлаштування. По-друге, це горизонтальна диверсифікація, тобто створення таких умов, за яких підприємств буде зацікавлений у розвитку бізнесу в суміжних областях. Для цього мають виділені перспективні вектори розвитку бізнесу, де він матиме можливість до подальшого розвитку та отримання прибутку. Тобто стратегічним напрямом реалізації державної політики має бути формування необхідних умов для розвитку малого бізнесу у тих регіонах та галузях національної економіки, які є не досить розвинутими або непривабливими з точки зору отримання прибутку, його величини, терміну обігу вкладених коштів та бар'єрів входу-виходу на ринок. Крім підтримання розвитку галузі, державна підтримка має бути направлена на підтримку окремих місцевостей — так, наприклад, невеликі міста мають бути осередком підприємницької діяльності з тієї причини, що у великих містах працюють великі підприємства, а сільська місцевість дає можливість для розвитку індивідуального чи колективного сільського господарства.

Наступним напрямом підвищення ефективності імплементації засад державної політики в підприємницьку діяльність автор визначає необхідність забезпечення вдосконалення підприємницького середовища через формування та розвиток підприємницької інфраструктури. На думку автора, держава має можливість сприяти розвитку підприємництва через спрощення порядку реєстрації СПД та ліцензування його діяльності, упорядкування системи контролю і перевірок, створення відповідної до потреб бізнесу інфраструктури.

Аналізуючи сучасний стан справ у цій сфері, варто зазначити, що вітчизняне підприємництво дуже слабо об'єднане між собою. З метою покращення процесу комунікацій "підприємництво — влада" автор пропонує, переглянути функції, які виконуються структурами, підпорядкованими КабМіну, з метою усунення дублюючих, та реорганізувати їх, створивши один повноцінний комітет, який буде опікуватися проблемами підприємництва. На думку автора, таким

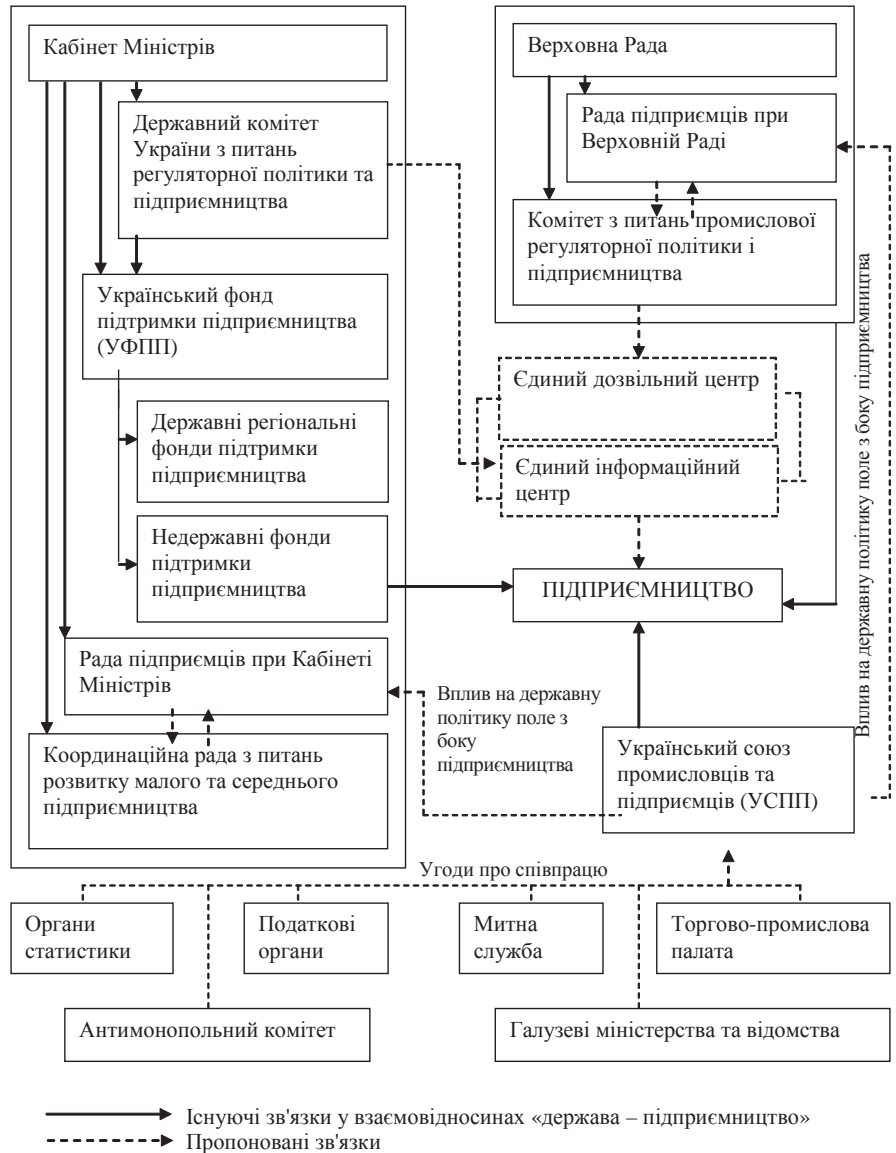

Рис. 2. Схема реформування системи регулювання розвитку підприємництва

комітетом може бути Координаційна Рада (КР) з питань розвитку підприємництва, а на базі Держкомпідприємництва створити Єдиний дозвільний центр та Єдиний інформаційний центр, підзвітні КР. Крім того, її варто об'єднати з Представництвом підприємства при Кабінеті Міністрів що дозволить зробити їх взаємодію більш плідною. Метою діяльності КР автор визначає поєднання інтересів підприємців, персоналу, влади та сприяння посиленню державного контролю за виконанням засад державної політики з боку виконавчої влади. Як наслідок, підприємництво матиме більшу користь від свого представництва у виконавчій владі, а КР матиме більше можливостей для ґрунтовної розробки та практичного втілення пропонуваних нею програм. Результати пропонуваної реструктуризації представлені на рис. 2.

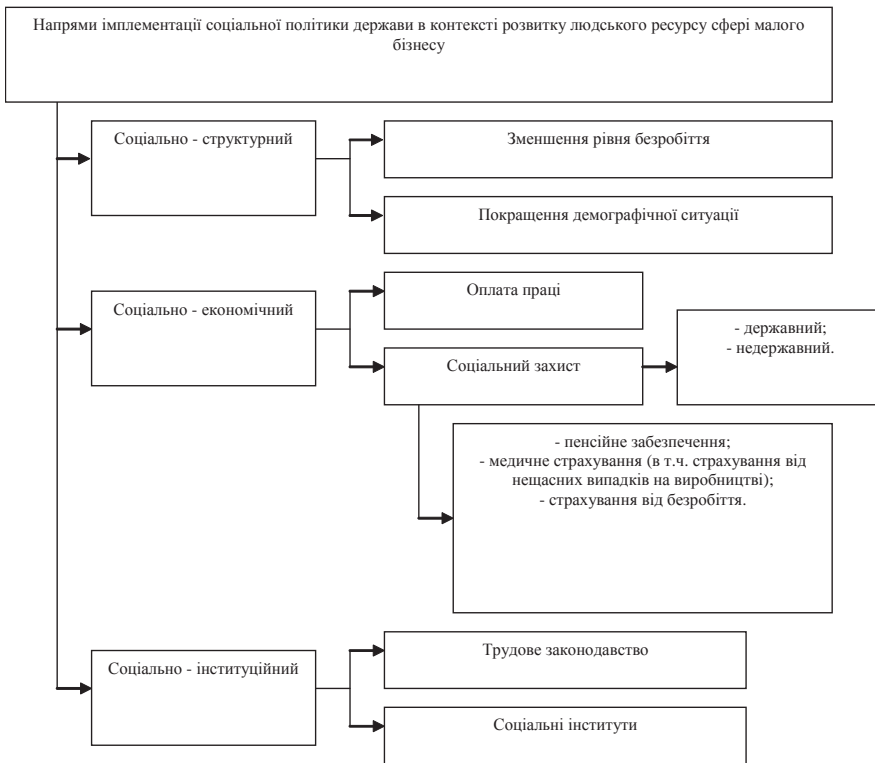
5. Соціальний напрям. За весь період існування незалежної української держави її населення зазнало суттєвого трансформування: змінилась кількість мешканців, зазнала змін структура населення за віком та рівнем освіти, дістала подальший розвиток тенденція розшарування українців за рівнем доходу [6] та, як наслідок, з'явилися нові соціальні прошарки, все це, на думку автора, призвело до зростання кількості людей, які потребують соціального захисту. Виникла потреба у розробці державної політики сприяння вирішенню соціальних проблем. Не додали стабільності і розпочаті реформи, які зачепили майже всі сфери інтересів пересічного громадянина. Сприяють загостренню соціального конфлікту основні засади, непродуктивні та недосконалі впровадження в практику податкової реформи, викликає стурбованість житловий, трудовий та пенсійний кодекси. Відхід від звичних механізмів соціального захисту, за-

ВИСНОВКИ

Наукова новизна результатів, отриманих при проведенні дослідження, полягає у визначенні та структуруванні напрямів реалізації державної політики саме у сфері підприємництва та розвитку людського ресурсу.

Практичне значення результатів дослідження, які наведені у статті, полягає у визначенні можливості підвищення результативності державної політики, а саме — за рахунок підвищення ефективної імплементації її основних положень у сферу господарювання. Практичні засади реалізації державної політики повинні мати характер правил, містити чітко визначений алгоритм їх реалізації та мати певний рівень деталізації. Там, де державний вплив на економіку необхідний, перевага має надаватися його способам, що базуються передусім на стимулах, а не командним і контрольним способам, адже бажана з позиції суспільних інтересів поведінка підприємців може бути досягнута не тільки за допомогою державного регулювання, а й стимулюванням, що спонукає їх діяти відповідно до інтересів держави. Таким чином, може бути підвищена ефективність імплементації державної політики.

Перспективи подальших розробок напрямів підвищення ефективності державної політики у сфері підприємництва та розвитку людського ресурсу полягають у подальшій деталізації напрямів реалізації державної політики щодо підприємництва та виробленні практичних рекомендацій з їх удосконалення.

Рис. 3. Напрями імплементації соціальної політики держави в сфері малого бізнесу та розвитку людського ресурсу

гальне подорожання життя населення зумовили виникнення потреби у механізмах, які мають бути проведені державою з метою полегшити соціальну напругу.

Характер реформ, які передбачають перерозподіл важелів управління, мають визначати і основні напрямлення соціальних змін у суспільстві. На думку автора, підвищити рівень соціальної захищеності населення України можливо за наступними напрямами: соціальна підтримка малого підприємництва як основного джерела забезпечення самозайнятості населення, механізма вивільнення диспропорцій у розвитку регіонів та галузей та соціальна підтримка працюючого на підприємстві людського ресурсу, в т.ч. вивільненого. Варто зауважити, що перераховані напрями мають реалізуватися в контексті інших структурних змін в економіці та на тлі послідовної державної політики.

Автор пропонує вдосконалити соціальну політику держави через розвиток напрямів, які представлені на рис. 3.

Коротко охарактеризуємо суть пропонованих напрямків:

- реалізація соціально-структурного напрямку передбачатиме розробку механізмів подальшої реалізації захисту права людини на працю та покликана сприяти зниженню рівня безробіття;

- розробка соціально-економічних механізмів полягатиме в забезпеченні контролю над виплатою заробітної плати, зменшенні рівня її "тінізації"; у впровадженні нових прийомів у реалізації соціального захисту людського ресурсу, а саме, приведенні у відповідність до нинішніх економічних та демографічних реалій пенсійного забезпечення та в організації подальшого розвитку недержавного страхування; підвищенні рівня соціального захисту населення через медичне обслуговування; розробленні системи соціальних відрахувань, яка могла б заохотити підприємців до їх сплати у повному обсязі;

- розвиток соціально-інституційного напрямку полягатиме в регламентуванні діяльності фінансових інститутів, які опікуються соціальним захистом, сприяння розвитку недержавних інститутів пенсійного страхування

Підвищення уваги з боку урядовців до проблеми людського ресурсу, який зайнятий на підприємствах малого бізнесу, дасть можливість зробити його більш захищеним у соціальному плані. Захищаючи право працівників на працю, засадами державної політики має бути передбачено зміни у сфері зайнятості, формування трудових відносин, регулювання заробітної плати та інше.

Література:

1. Адамс Б. Эффективное управление персоналом / Адамс Б. [пер. с англ. А.Г.Вронской]. — М.: Астрель, 2006. — 370 с.
2. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З.С. Варналій. — [2-ге вид. випр. і доп.]. — К.: Знання, 2003. — 304 с.
3. Драган І.О. Сутність малого підприємництва як об'єкта державного регулювання / І.О. Драган // Держави і регіони (Серія: Державне управління). — 2006. — № 1. — С. 51—56.
4. Дейч С.Б. Детермінанти розвитку малого та середнього бізнесу / С.Б. Дейч // Менеджер: Вісник донецького державного інституту управління. — 2006. — № 1. — С. 137—204.
5. Говорушко Т.А. Малий бізнес: навчальний посібник / Т.А. Говорушко, О. І. Тимченко. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 196 с.
6. Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Коул Дж. Управление персоналом в современных организациях / Джеральд Коул; [пер. с англ. Н.Г. Владимірова. Под ред. В.И. Ярних, А. Г. Старовик]. — М.: Вершина, 2004. — 352 с.
8. Макарова И.К. Управление человеческими ресурсами: Пять уроков эффективного HR-менеджмента: [учебник] / И.К. Макарова. — М.: Дело, 2007. — 232 с.
9. Малий бізнес: проблеми і перспективи його розвитку [Електронний ресурс] / З.М. Ларичева, Л.В. Стрелкова // Менеджмент в России и за рубежом. — 2006. — № 5. — Режим доступу до журн.: <http://www.dis.ru/library/manag/archive/2006/5/4101.html>
10. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні: Національна доповідь / К.О. Ващенко, З.С. Варналій, В.Є. Воротін, В.М. Геєць, Е.М., Кужель О.В., Лібанова та ін. — К.: Держкомпідприємство, 2008. — 226 с.
11. Романова Л.В. Управління підприємницькою діяльністю: навчальний посібник для вузів / Л.В. Романова. — К.: Центр навч.літ., 2006. — 240 с.
12. Шапиро С.А. Управление человеческими ресурсами: Практическое пособие по кадровому планированию организации / С.А. Шапиро. — М.: ГроссМедиа, 2007. — 302 с.

Стаття надійшла до редакції 14.04.2011 р.